

Sivistysvaliokunta

Valtioneuvoston selvitys: Suomen eroaminen eurooppalaisesta translationaalisen lääketieteen tutkimusinfrastruktuurikonsortion (EATRISERIC) jäsenyydestä

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selvitys: Suomen eroaminen eurooppalaisesta translationaalisen lääketieteen tutkimusinfrastruktuurikonsortion (EATRISERIC) jäsenyydestä (E 148/2022 vp): Asia on saapunut sivistysvaliokuntaan mahdollisia toimenpiteitä varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- opetusneuvos Petteri Kauppinen, opetus- ja kulttuuriministeriö
- asiantuntija Marko Peura, Helsingin yliopisto
- dekaani Jussi Pihlajamäki, Itä-Suomen yliopisto
- johtava tiedeasiantuntija Merja Särkioja, Suomen Akatemia
- professori Anu Airaksinen, Turun yliopisto

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Suomen Punainen Risti
- Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry

VALTIONEUVOSTON SELVITYS

Ehdotus

Suomi on ollut EATRIS ERICin jäsen sen perustamisesta marraskuussa 2013 lähtien. Suomen jäsenmaksusta on vastannut Suomen Akatemian tutkimusinfrastruktuurikomitea. Jäsenmaksu on ollut vuosittain 85 000—100 000 euroa vuosina 2014—2022. Vuosina 2015—2018 toteutettujen rahoitushakujen tulosten pohjalta tutkimusinfrastruktuurikomitea on myös tukenut EATRIS ERICiin liittyviä kansallisia toimintoja yhteensä 1 064 000 eurolla.

Vuosina 2018—2021 Suomen EATRIS ERIC -toimijat ovat hakeneet Suomen Akatemian tutkimusinfrastruktuurikomitean rahoitusta ja pääsyä kansalliselle tutkimusinfrastruktuurien tiekar-

Valiokunnan lausunto SiVL 35/2022 vp

talle. Tutkimusinfrastruktuurikomitea ei ole valinnut EATRIS ERICiä tiekartalle eikä ole myöntänyt rahoitusta kansallisten toimintojen tukemiseksi, sillä hakemukset arvioinut kansainvälinen paneeli on antanut hakemuksille heikot arviot.

Tutkimusinfrastruktuurikomitea käsittelee lisäksi määräajoin, yleensä viiden vuoden välein, sitoutumista kunkin tutkimusinfrastruktuurin jäsenmaksuun. Kokouksessaan 23.5.2022 tutkimusinfrastruktuurikomitea päätti, ettei se sitoudu vuodesta 2024 alkaen EATRIS ERICin Suomen jäsenmaksuihin. Suomen Akatemian kuultua EATRIS ERICin Suomen toimijoita ja niiden isäntäorganisaatioita tutkimusinfrastruktuurikomitea päätti 1.9.2022 suosittaa opetus- ja kulttuuriministeriölle Suomen eroamista EATRIS ERICistä. Komitea katsoo, että EATRIS ERICin kansallisten toimintojen laatu on useiden arviointien pohjalta todettu heikoksi eikä kansallisella toiminnalla ole ollut selkeää vastuutahoa. Tutkimusinfrastruktuurikomitea katsoo, että Suomen kansainväliselle tutkimusinfrastruktuurijäsenyydelle asetetut laatuvaatimukset eivät täyty EATRIS ERICissä.

Valtioneuvoston kanta

Valtioneuvosto katsoo, että kriteerit Suomen jäsenyydelle translationaalisen lääketieteen tutkimusinfrastruktuurikonsortio EATRIS ERICissä eivät enää täyty, kuten todetaan Suomen Akatemian tutkimusinfrastruktuurikomitean antamassa suosituksessa opetus- ja kulttuuriministeriölle.

Valtioneuvosto on esittämässä, että Suomi eroaa EATRIS ERICistä siten, että ero astuu voimaan ja Suomen jäsenyysselvotteet EATRIS ERICille lakkaavat vuoden 2023 loppuun.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Valtioneuvosto on esittänyt kirjelmässään, että Suomen tulisi erota eurooppalaisen translationaalisen lääketieteen tutkimusinfrastruktuurikonsortion (EATRIS ERIC) jäsenyydestä. Suomi liittyi EATRIS ERICin jäseneksi sen perustamisvaiheessa vuonna 2013. Valtioneuvosto antoi liittymisestä eduskunnalle U-kirjelmän (U 33/2013 vp). Liittyessään Suomi sitoutui EATRIS ERICin jäseneksi vähintään viideksi vuodeksi.

EATRIS ERIC on eurooppalainen, hajautettu translationaalisen lääketieteen infrastruktuuri, joka tukee uusien lääkkeiden, rokotteiden ja diagnostisten menetelmien kehitystä. Yksi sen perustehävistä on edistää ja nopeuttaa perustutkimuksen tutkimuslöydösten hyödyntämistä potilaiden hoidossa.

Suomen EATRIS-toimijoita ovat Itä-Suomen yliopisto, Helsingin yliopisto, Turun yliopisto, Suomen Veripalvelu sekä Tekniikan tutkimuskeskus VTT. Näistä Itä-Suomen yliopisto on toiminnut kansallisena johtajana EATRIS ERICissä vuodesta 2015, johon saakka kyseinen tehtävä kuului Helsingin yliopiston molekyylibiologian instituutille. Opetus- ja kulttuuriministeriö toimii EATRIS ERICin vastuutahona Suomen valtion puolesta.

Suomen Akatemian tutkimusinfrastruktuurikomitea vastaa kansallisen ja kansainvälisen tutkimusinfrastruktuuritoiminnan kehittämisestä ja seurannasta, tutkimusinfrastruktuurien pitkän

Valiokunnan lausunto SiVL 35/2022 vp

aikavälin suunnitelmasta sekä tutkimusinfrastruktuurien valinnasta ja seurannasta. EATRIS-Suomi oli Suomen kansallisella tutkimusinfrastruktuurien tiekartalla vuosina 2009 ja 2014—2020. Tiekartan väliarvioinnissa 2018 tutkimusinfrastruktuurin laadussa havaittujen kehittämistarpeiden vuoksi infrastruktuuri asetettiin tarkkailtavien infrastruktuurien luokkaan, eikä se tullut samoista syistä valituksi enää vuonna 2021 julkistettuun uusittuun tutkimusinfrastruktuurien tiekarttaan. EATRIS-Suomelle ei myöskään myönnetty rahoitusta vuosina 2018 tai 2021, koska kansainvälinen vertaisarviointi katsoi, ettei se täytä kansalliselle tutkimusinfrastruktuurille asetettuja kriteerejä.

Tutkimusinfrastruktuurikomitea on 1.9.2022 päättänyt suosittaa opetus- ja kulttuuriministeriölle Suomen eroamista EATRIS ERICistä, sillä sen kansallisten toimintojen laatu on useiden arviointien pohjalta todettu heikoksi eikä kansallisella toiminnalla ole ollut selkeää kansallista vastuutahoa. Suomen Akatemian tutkimusinfrastruktuurikomitea on sitoutunut vastaamaan Suomen jäsenmaksuista vuoden 2023 loppuun. Suomen on ilmoitettava eroamisestaan vuoden 2022 loppuun mennessä, jotta jäsenmaksuvelvoitteita ei synny vuoden 2023 jälkeen.

Kesällä 2022 järjestettiin kaksi keskustelutilaisuutta, joihin osallistuivat EATRIS ERICin kansalliset toimijat ja niiden isäntäorganisaatioiden edustajat sekä kansallisena vastuutahona opetus- ja kulttuuriministeriö. Keskustelujen tavoitteena oli löytää vaihtoehtoinen rahoittaja EATRIS ERICin jäsenmaksulle vuodesta 2024 alkaen.

Suomen Akatemia sai seitsemän tukikirjettä, joissa sitouduttiin yhteensä 254 000 euron edestä jäsenmaksuihin vuosina 2024—2026. Kuusi tukikirjeistä oli EATRIS ERICin suomalaisilta isäntäorganisaatioilta ja yksi GeneCellNano-lippulaivahankkeelta. Annettujen tukikirjeiden mukaiset yksittäiset sitoumukset vaihtelivat 3 000 eurosta 20 000 euroon vuodessa. EATRIS ERICin vuosittainen jäsenmaksu on 85 000 euroa eli kolmen vuoden aikana 255 000 euroa.

Tutkimusinfrastruktuurikomitea on katsonut, että isäntäorganisaatioilta saadut tukikirjeet eivät ole riittävät EATRIS ERICin jäsenyyden jatkamiselle, ja päättänyt suosittaa Suomen eroamista edellä mainitusta jäsenyydestä. Perusteluissa on tuotu esille muiden muassa EATRIS ERICin kansallisten toimintojen heikko laatu ja selkeän vastuutahon puute sekä useaan otteeseen esille tuotujen puutteiden korjaamatta jättäminen. Arvionsa perusteella tutkimusinfrastruktuurikomitea on katsonut, että rahoitussitoumuksen lähettäneiden tahojen tahdonilmaisut eivät yksin riitä perusteluksi jäsenyyden jatkumiselle.

Saamansa selvityksen perusteella sivistysvaliokunta tiedostaa, että EATRIS ERICin kansallisessa toiminnassa on ollut puutteita useiden vuosien ajan. Valiokunta toisaalta asiantuntijalausunnoissa esille tuotuun viitaten tunnistaa, että eurooppalaiset yhteiset tutkimusinfrastruktuurit ovat yliopistoille merkittäviä huippututkimuksen mahdollistajia sekä korkeatasoisen tutkimusprofiilin ylläpitäjiä ja edelleenkehittäjiä. Lisäksi eurooppalaiset tutkimusinfrastruktuurit kytkeytyvät kansalliseen ja kansainväliseen tutkimuskenttään esimerkiksi avaten mahdollisuuksia tutkimuksen uusiutumiseen ja yhteistyöhön yliopiston kumppaneiden ja laajemmin yhteiskunnan kanssa. Yliopistot ovat myös kohdentaneet omia resurssejaan EATRIS ERICin tutkimustoimintaan.

Suomen Punaisen Ristin Veripalvelu on lausunnossaan tuonut esille, että se pitää EATRIS ERICin jäsenyyttä merkittävänä tekijänä yhteisen alustan luomisen, verkostoitumisen ja kansain-

Valiokunnan lausunto SiVL 35/2022 vp

välisen yhteistyön ja erityisesti uusien pitkälle kehitettyjen hoitomuotojen valmisteiden (ATMP-lääkkeiden) kehitystyön ja tuotantokyvyyden kannalta.

Saadun asiantuntijalausannon mukaan EATRIS ERIC -jäsenyyden etuja ja kokonaisuudesta saatava lisäarvoa ei ole saatu tuotua esille, kun kyseistä tutkimusinfrastruktuuria ja sen toimintaa on arvioitu. Lausunnossa on todettu, että vaikka EATRIS ERICin kokonaisuuteen liittyviä haasteita ei tule vähätellä, tärkeää on, että tutkimusinfrastruktuurikomitean kansallisesta suosituksesta käydään vielä ennen eropäätöstä opetus- ja kulttuuriministeriön, tutkimusinfrastruktuurikomitean sekä EATRIS ERICin toiminnassa mukana olevien yliopistojen kesken yhteinen tarkentava keskustelu, jossa jäsenyyden hyödyt ja tutkimusinfrastruktuurin haasteet käydään perusteellisesti läpi. Valiokunta pitää tärkeänä löytää uudet ratkaisut EATRIS ERICin toiminnan kansallisille koordinaatio- ja rahoitustahoille.

Koska kyseessä on suomalaisen lääketieteen ja tutkimuksen kannalta tärkeä asia ja tutkimusinfrastruktuurikonsortioista eroamisen ennakkotapaus, valiokunta pitää erittäin tärkeänä löytää mahdollisuus vielä edellä todettuihin tarkentaviin keskusteluihin koordinaation ja rahoitusvastuun siirtämiseksi muille tahoille.

Valiokunta kiinnittää huomiota myös tarpeeseen selkeyttää prosesseja sekä kriteereitä, joiden perusteella tutkimusinfrastruktuurin jäsenyyden jatkamisen edellytykset arvioidaan.

VALIOKUNNAN LAUSUNTO

Sivistysvaliokunta esittää,

että mahdollinen EATRIS ERIC -tutkimusinfrastruktuurikonsortion jäsenyydestä irtautumista koskeva päätös tulee tehdä edellä esitetyin perustein.

Valiokunnan lausunto SiVL 35/2022 vp

Helsingissä 8.12.2022

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Paula Risikko kok
varapuheenjohtaja Eeva-Johanna Eloranta sd
jäsen Marko Asell sd
jäsen Jukka Gustafsson sd
jäsen Veronika Honkasalo vas
jäsen Kaisa Juuso ps
jäsen Hilikka Kemppi kesk
jäsen Anneli Kiljunen sd
jäsen Mikko Kinnunen kesk
jäsen Pasi Kivisaari kesk
jäsen Ari Koponen ps
jäsen Mikko Ollikainen r
jäsen Pirkka-Pekka Petelius vihr
jäsen Ville Valkonen kok
varajäsen Sari Multala kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Lahtinen

Valiokunnan lausunto SiVL 35/2022 vp
Eriävä mielipide

Eriävä mielipide

Perustelut

Perussuomalaisten valiokuntaryhmä asettuu Suomen Akatemian tutkimusinfrastruktuurikomitean suosituksen ja opetus- ja kulttuuriministeriön kannalle ja kannattaa Suomen eroamista EATRIS ERICin jäsenyydestä. Valiokuntaryhmä katsoo, että perustelut eroamiselle on esitetty selvästi, ja asiantuntijalausunnoissa esiin nostetut puutteet EATRIS ERICin kansallisessa toiminnassa ovat riittävä syy irtautua jäsenyydestä. Mikäli Suomi ei eroaisi vuoden 2022 loppuun mennessä, syntyisi maallemme jäsenmaksuvelvoite vielä vuoden 2023 jälkeen.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on vastineessaan sivistysvaliokunnalle tuonut kattavasti esiin ne keskeiset syyt, joiden vuoksi eroaminen on perusteltua, eikä lisää aika jäsenyyden jatkamisen mahdollisuuksien arviointiin ole tässä kohtaa aiheellista. Se katsoo, että sivistysvaliokunnalle toimitetut lausunnot eivät tuo esille sellaista uutta tietoa, jonka perusteella kantaa olisi perusteltua muuttaa. Kanta on lisäksi kansallisen tutkimusinfrastruktuuripolitiikan mukainen. Opetus- ja kulttuuriministeriö toteaa vastineessaan, että EATRIS-Suomen toiminta ei ole vastannut tutkimusinfrastruktuurikomitean kansallisten tutkimusinfrastruktuurien kriteereihin vuodesta 2018 lähtien. Tutkimusinfrastruktuuri tai sen rahoitushakemus on tänä aikana arvioitu neljä kertaa.

Myös Suomen Akatemian mukaan kansainväliselle tutkimusinfrastruktuurijäsenyydelle asetetut laatuvaatimukset eivät täyty. Suomen Akatemia tuo esiin, että kansallinen tutkimusinfrastruktuuri on kansainvälisesti vertaisarvioitu vuodesta 2019 lähtien neljä kertaa. Arvioinneissa kansallisen EATRIS-tutkimusinfrastruktuurin toiminnot eivät ole kerta toisensa jälkeen täyttäneet kansallisille tutkimusinfrastruktuureille asetettuja kriteerejä. Sivistysvaliokunnalle toimitetuissa lausunnoissa ei myöskään esitetä mitään toimenpiteitä, joihin kansalliset toimijat ryhtyisivät tämän tilanteen korjaamiseksi.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että valtioneuvoston esittämää kantaa, jonka mukaan Suomi eroaa EATRIS ERICistä siten, että ero tulee voimaan ja Suomen jäsenyysohjeet lakkaavat vuoden 2023 loppuun, puolletaan sellaisenaan ja

että suuri valiokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 8.12.2022

Kaisa Juuso ps
Ari Koponen ps